

РОЗДІЛ III. ЛІНГВОГЕОГРАФІЯ, СОЦІОЛІНГВІСТИКА, ОНОМАСТИКА Й ТЕРМІНОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, КАТЕГОРІЇ ТА АСПЕКТИ

Ірина Серебрянська

ORCID: orcid.org/0000-0002-1720-4873

УДК 811.161.2'42'373

DOI: 10.31558/1815-3070.2022.43.10

ДИНАМІКА ТЕРМІНА ОБРАЗ: ВІД ОЛЕКСАНДРА ПОТЕБНІ ДО СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

На основі аналізу та систематизації сучасних мовознавчих досліджень, що ґрунтуються на вченні Олександра Потебні, визначено динаміку розуміння терміна та поняття «образ». Акцентовано увагу на типології та основних ознаках образу, розмаїтті його синонімічних назв, нових тлумаченнях та співвідношенні з близькими поняттями. Окреслено чинники реалізації образного потенціалу слова, статус терміна в лінгвістичній науці. Запропоновано його авторську інтерпретацію та рекомендації щодо характеристики конкретного образу в мовознавчій практиці.

Ключові слова: образ, мовний образ, мовна картина світу, Олександр Потебня.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Проблема використання семантично оновлених термінів класичного мовознавства з урахуванням їх традиційного тлумачення і кваліфікації є актуальною в умовах динамічних процесів у науці й суспільстві. Серед них важливе місце посідає *образ* – термін, поширений у лінгвістиці та за її межами. У його семантичному наповненні з часом відбулися помітні зміни, що позначилися й на тлумаченні відповідного поняття.

Метою цієї статті є простежити динаміку в розумінні терміна *образ* і відповідного поняття. Серед наших **завдань** – виявити його основні зв'язки з іншими термінами та поняттями, з'ясувати статус у сучасній лінгвістичній науці, дати рекомендації щодо його використання. Відповідно, **об'єктом** дослідження є термін *образ*, **предметом** – його сучасні варіанти та семантичні інтерпретації. **Матеріалом** для аналізу послуговували сучасні мовознавчі дослідження, в яких функціонує зазначений термін.

У кожній мові відтворено неповторне сприйняття народом об'єктивної дійсності та її фрагментів – окремих феноменів національної культури. Як зазначав О. Лосєв, «мова є системою розуміння, тобто загалом світорозуміння; мова і є саме світорозуміння» (Лосєв 1993: 822). Проблема співвідношення мови і мислення, слова і думки бере початок із філософсько-теоретичних ідей визначного науковця Олександра Потебні, зокрема його вчення про внутрішню форму мови стало підґрунтям для розвитку теорії картини світу в лінгвістиці й перспективою для тлумачень взаємопов'язаних базових понять «образ», «мовна свідомість», «мовна картина світу» тощо.

Лінгвістичні традиції окреслюють *образ* як фрагмент мовної картини світу, що взаємопов'язаний із процесами мислення й пізнання, трактують його як найважливішу мовну сутність, засіб художнього узагальнення дійсності, що містить інформацію про зв'язок слова з культурою. Зокрема О. Потебня залучав історичний підхід до вивчення функціонування мови, корелюючи контекст художнього

слова з розвитком загальнонародної мови. Наслідуючи В. Гумбольдта, мовознавець особливої ваги надавав особливостям ментального сприймання мовних знаків кожним народом, поколінням: «Кожний розуміє слово по-своєму, але зовнішня форма слова просякнута об'єктивною думкою, незалежно від розуміння окремих осіб» (Потебня 1976: 106). Поняття «образ» у концепції О. Потебні тісно пов'язане з поняттями художньої творчості та поетичного мислення: художня творчість – це «перетворення думки ... засобом конкретного образу, вираженого у слові, тобто вона є творення порівняно широкого значення за допомогою ... словесного образу (знака) (Потебня 1996: 44). Саме художня мова, на думку мовознавця, максимально актуалізує поетичні можливості слова, що були накопичені в ньому протягом історичної еволюції. Внутрішня форма слова зумовлює народження поетичного образу та детермінує його змістовність. Підґрунтям поетичної образності, за О. Потебнею, є природа мови та її історичний розвиток. Особливого значення він надавав *образному слову*. *Безобразне* слово в умовах художнього контексту здатне реалізувати багатство естетичних функцій: «Елементарна поетичність мови, тобто образність деяких слів і сталих сполучень, якою б не була вона помітною, ніщо порівняно зі здатністю мови створювати образність із сполучень слів, однаково образних чи безобразних» (Потебня 1990: 104).

Аналіз досліджень проблеми. Останнім часом у науковій літературі з'явилася низка синонімічних до терміна *образ* назв: *символ*, *слово-образ*, *слово-символ*, *образ-символ*. Слово *образ* набуває усіляких означень: *художній*, *ментальний*, *чуттєвий*, *поетичний*, *словесний*, *словесний поетичний*, *мовний*. Найпопулярнішим серед лінгвістів є термін *мовний образ*, який часто дублює традиційний термін *образ*. Намагаючись з'ясувати сутність порівняно нового поняття «мовний образ», сучасні мовознавці активно звертаються до наукової спадщини О. Потебні: «Коли О. Потебня говорить про *образ* як рівнозначний символу засіб відображення дійсності, то тут, очевидно, маємо справу з *мовним образом* як вербальним репрезентантом відповідного ментального образу, а коли мовознавець визначає образ як складник символу, то йдеться, мабуть, про *чуттєвий образ*, який у структурі символу виділяють більшість дослідників» (Щепанська 66).

Наш аналіз наукових досліджень засвідчив, що нині вивчення поняття «образ» на мовознавчому рівні пов'язане з досить широкою проблематикою. Наприклад, з використанням терміна *мовний образ* дослідники описують семантику слів як елементів мови, що беруть участь у концептуалізації світу у свідомості людей. Зокрема серія наукових робіт присвячена опису мовного образу простору (Лисиченко, Скорбач 2001; Головіна 2011), дороги (Шленьова 2013), міста (Губарева 2008), часу (Кудряшова 2012), людини (Апресян 1995; Одинцова 1991), політики (Раренко 2017), любові (Черемська, Ходарева 2015), освіти (Серебрянська 2018) тощо. Увагу мовознавців привертають і конкретні об'єкти, що піддаються візуалізації, і абстрактні поняття та явища, причому здебільшого дослідження відбуваються в межах того чи того художнього тексту, а не в національній мовній картині світу загалом. З огляду на когнітивно-дискурсивну парадигму та неоднозначне трактування мовного образу, а також на його міждисциплінарну природу, існує потреба в його інтегрованому вивченні та уточненні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.

У філософії *образ* – це «результат реконструкції об'єкта у свідомості людини; невід'ємний момент філософського, психологічного, соціологічного і естетичного дискурсів» («Новая» 128); «сполучна ланка між суб'єктом і об'єктом пізнання, завдяки якій суб'єкт і об'єкт пізнання, хоча й залишаються реально різними, але набувають єдності. Заміняючи предмет, річ, образ поєднується з суб'єктом пізнання завдяки тому, що має той чи інший ступінь подібності до предмета пізнання. Ці образи поділяються на чуттєві, в яких наявний максимум ознак індивідуальних речей, та умоосяжні. Повна дематеріалізація чуттєвих образів досягається в процесі їхнього опрацювання інтелектом» («Філософський» 443).

Образ як психологічна категорія – «суб'єктивний феномен, який виникає внаслідок предметно-практичної, сенсорно-перцептивної, мисленнєвої діяльності, що становить цілісне інтегральне відображення дійсності, в якому водночас представлені основні перцептивні категорії (простір, рух, колір, форма, фактура тощо), це чуттєва форма психічного явища, яка містить в ідеальному плані просторову організацію та часову динаміку, це суб'єктивна картина світу чи його фрагментів, що включає самого суб'єкта, інших людей, просторове оточення й часову послідовність подій» (Мельник).

У мовознавчих студіях трапляються різні тлумачення поняття «образ». О. Червченко називає його одним з основних складників концептуальної системи мислення людини, що розкриває, як митець розуміє, категоризує й переосмислює світ; результатом «особливого художньо-суб'єктивного» пізнання дійсності, яке базується, з одного боку, на притаманній носіям певної етнолінгвокультури системі асоціативно-сміслових зв'язків з її загальнолюдськими і національно-специфічними елементами, а з другого, – характеризується суб'єктивізацією цих елементів» (Червченко 26).

Л. Нікітіна, узагальнюючи підходи до тлумачення терміна *образ*, пропонує кілька значень: 1) образ у значенні «ікона» як тип знака, що виявляє подібність зі своїм об'єктом; 2) образ у значенні «внутрішній (на відміну від зовнішнього) емпіричний об'єкт», або перцепція, тобто образ, що виникає в уявленні людини під час сприйняття мовного знака; 3) образ у гносеологічному значенні: відтворення в мові знань і уявлень людини про довкілля (Никитина 97).

Усе багатство та розгалуженість семантичного наповнення терміна *образ* представлені у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» А. Загнітка: «1) результат вияву свідомістю реального об'єкта. Вираження думки за допомогою художніх засобів – метафор, порівнянь, епітетів, метонімії, гіпербол і под. У загальнопоняттєвому змісті індивідуальне подання того чи того образу залежить від особистості суб'єкта і від його національно-культурних та соціально-мовних традицій, що усталилися в суспільстві; 2) особлива форма естетичного освоєння світу, що відтворює його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність – на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять; 2) персонаж у художньому творі; 3) те саме, що й риторична фігура або троп; 4) узагальнене художнє відображення дійсності, що набуло форми конкретного індивідуального явища; словесний опис явищ дійсності

як засіб вираження художньої ідеї (коли на усталений смисл слова, словосполучення, висловлення «нарощується» додатковий смисл – моральна, етична, релігійна чи інша ідея)» (Загнітко 307).

Привертає увагу номінативна варіативність, пов'язана з поняттям «образ». Іноді варто говорити про типологію образу у сучасній лінгвістиці. В окремих же випадках взагалі важко зрозуміти різницю між образом і суміжними поняттями, яку вчені намагаються визначити, спостерігаємо певну термінологічну плутанину. Нижче подаємо приклади і власні коментарі.

Л. Белехова інтерпретує *образ* як конкретну чуттєву реальність, *поетичний образ* – як вираження ідеї, узагальненого змісту віршованого тексту, *словесний поетичний образ* – утілення образу, ідеї й змісту в мовленнєвій формі, *словесний образ* – «лінгвокогнітивний текстовий конструкт, що інтегрує в собі передконцептуальну, концептуальну та вербальну іпостасі поетичного образу» (Белехова 21). В основі диференціації типів образу – ступені утворення мовного образу: чуттєве сприйняття – ідея (зміст) – вербалізація.

А. Мороховський визначає *словесний образ* як відрізок мовлення – слово чи словосполучення, що несе образну інформацію, значення якої не є еквівалентним значенню окремо взятих елементів цього відрізка (Мороховський та ін. 30). Наводячи приклади сталих висловів, він називає їх *словесними образами*.

Крім того, поняття «*мовний образ*» науковці розуміють як одиницю аналізу й інтерпретації змісту художнього тексту (Леонтьев 1975; Рубинштейн 1957). За словами Я. Ронжиної, елементарні мовні образи формують предметний, концептуально-ідейний, оцінний, гедоністичний та архетипний рівні змісту тексту (Ронжина 132).

П. Хаботнякова, вивчаючи кореляцію понять «образ», «символ» і «образ-символ», виділяє два типи *словесного образу* – *мовний образ* і *мовленнєвий образ* (Хаботнякова 191). *Мовні образи* – це фразеологічні одиниці, закріплені у словниках, *мовленнєві образи* – тропи або фігури, що створюються завдяки ментальним операціям і реалізуються безпосередньо в тексті (Хаботнякова 50). На нашу думку, все ж таки не варто обмежувати зміст поняття «мовний / мовленнєвий образ» фразеологічними одиницями або метафорами й метоніміями, утворюючи у такий спосіб термінологічні дублети та засмічуючи термінологічний апарат лінгвістики. До того ж ми не бачимо сенсу в розмежуванні термінів *мовний образ* і *мовленнєвий образ* за вказаними вище критеріями, а також термінів *словесний образ* і *мовний образ*. Останні, як показав аналіз низки мовознавчих досліджень, можна кваліфікувати як синонімічні, а отже, варто подумати, який із них є пріоритетним.

Т. Бавус інтерпретує термін *словесний (мовний) образ* як «утілення концепту в мовних одиницях» (Бавус 245), першочерговий компонент національно-мовної картини світу. В. Кононенко зазначає, що концепт як найзагальніший складник концептосфери може бути втілений у конкретніших елементах – у слові, мовному образі, словесному символі тощо (Кононенко 112). Отже, набирає актуальності питання співвідношення понять «мовний образ» і «концепт» («ментальний образ»).

Х. Щепанська розглядає *мовний образ*, *концепт* і *символ* як конструктивні елементи мовної і концептуальної картин світу. Співвідношення між ними зумовлене їх розташуванням у структурі мовної та концептуальної картин світу відповідно (Щепанська 2012: 68). На думку дослідниці, мовна картина світу складається з окремих мовних образів, які є вербальними відповідниками ментальних образів певних предметів, абстракцій чи явищ, «що формуються на основі національних концептуально-структурних канонів і лексико-семантичних особливостей відповідної мовної системи» (Щепанська 2012: 68).

М. Лиля трактує *мовний образ* як спосіб вербалізації концептуальної картини світу у свідомості мовців і відображення концепту в мовній системі або в індивідуальному авторському мовленні, «вербальний відповідник ментального образу певного предмета, абстракції чи явища у свідомості народу, що формується на основі національних концептуально-структурних канонів та лексико-семантичних особливостей відповідної мовної системи» (Лилля 61).

Лінгвокультурологи тлумачать образне підґрунтя мовних одиниць (лексем, фразеологізмів) як ключовий когнітивний механізм, оскільки «саме через образ культурна інформація, значуща з погляду носіїв певної мови, входить у мовний знак і закріплюється в ньому» (Опарина 4–5). Зокрема М. Алефіренко розрізняє *чуттєво-предметний* (його можна «побачити» тільки внутрішнім поглядом) і *мовний образи* («відбиток у нашій свідомості реального предмета») (Алефіренко 115). Образ називають також базовим шаром концепту, початковим етапом пізнання, основою для виникнення метафори й символу (Алефіренко 2005; Арутюнова 1999), із чим важко не погодитися. Варто лише уточнити, що в цьому випадку йдеться не про *мовний образ*, а про образ як ментальне утворення.

Представники антропоцентричної семантики (О. Коротун, Н. Коськіна, Ю. Литвиненко, Л. Нікітіна, М. Одинцова, С. Рассолова, Н. Федяєва та ін.), які сконцентровують увагу навколо взаємодії компонентів тріади «мова – людина – картина світу», на позначення фрагментів мовної картини світу застосовують терміни *концепт*, *мовний образ*, *мовний образ-концепт*. *Мовний образ* вони розуміють як відображення в мові «реальних та ідеальних сутностей, усвідомлюваних людиною (тобто мовну репрезентацію того, що є «всередині людини», в її думках і почуттях, які виникають у зв'язку з пізнанням світу та його окремих фрагментів)» (Никитина 97).

Б. Гаспаров вважає *мовний образ* перцептивною реакцією не на самі предмети або поняття, а на їх мовне втілення – на наявні в мовному досвіді мовця вислови (Гаспаров 148). Досліджуючи питання мовної образності, науковець говорить про *статичність* мовного знака: «кожний мовний знак поставлений «один на один» зі своїм образом, кожен образ раз і назавжди прикріплений до свого знака» (Нагель 151). Виникнення нового вислову може зумовити народження нового образу, що надалі поступово буде старіти й мертвоїти. Таке твердження про обмеженість мовної репрезентації того чи того образу суперечить поширеному розумінню мовного образу як базового компонента мовної картини світу і, на нашу думку, збіднює його аксіологічні можливості. Кожний мовний образ є цілісною структурою, що зумовлена на формальному рівні семантичними

зв'язками слів у мовній системі (і, відповідно, мовній картині світу), а на змістовому рівні – взаємодією ментальних одиниць (концептів) у концептуальній картині світу, він має цілу низку мовних репрезентантів різних рівнів, що забезпечують його цілісність і комплексність. А отже, навряд чи можна говорити про його статичність, навпаки, саме в динаміці знаходять вияв усі етнокультурні ознаки цієї одиниці.

Дещо суперечливою видається теза Б. Гаспарова про те, що «у формуванні мовного образу зоровому уявленню належить вирішальна роль»; «навіть якщо ситуація, з якою ми маємо справу, по суті висуває на перший план звукові або тактильні аспекти предмета, ми сприймаємо їх через зоровий образ» (Гаспаров 154). Це твердження може бути правомірним лише в тому разі, коли мовний образ розуміють як той чи той троп. Водночас нам імпонують виділені мовознавцем ознаки мовного образу: *альтернативність* та *множинність*, оскільки вважаємо, що кожному мовному висловлюванню в уявленні відповідає ціла низка образних альтернатив, і те, яка саме з них актуалізується в конкретному випадку, залежить від контексту. Ще одну ознаку мовних образів – їх *пластичність* – науковець правомірно характеризує як здатність до всіляких перевтілень: «Мовний образ увесь час входить до складу більш широких композицій, що розгортаються в мовленні: входить не у вигляді окремого «кубика», що займає своє місце в загальній побудові, але розчиняючись у більш широкому... образному ландшафті, зливаючись з іншими аксесуарами цього ландшафту. У цих злиттях і перетіканнях одних образів у інші, у постійних змінах ракурсів і перспектив вихідне уявлення піддається численним модифікаціям, адаптуючись до мінливих умов свого втілення» (Гаспаров 156–157). Отже, образ увесь час трансформується, гнучко реагуючи на рух мовного середовища.

Серед інших характеристик мовного образу виділяють *двоплановість* (поєднання прямого значення й нових семантичних елементів). За словами М. Лили, «словесний образ тісно пов'язаний з асоціативним мисленням, значним розширенням семантичних зв'язків слова, поєднанням первинного поняттєвого змісту з вторинним експресивним. Для усвідомлення суті нового слова виникає проблема збагачення уяви конкретним змістом, формуються асоціації» (Лила 60). Внаслідок встановлення зв'язку з раніше сформованими уявленнями про предмет чи явище виникає нова асоціація, емоційно-експресивні відтінки.

Специфіка мовного образу, його функції в різних сферах спілкування визначаються його когнітивною та культурною сутністю. Відповідно один і той самий образ буде себе по-різному проявляти в художньому, науковому, медійному та інших текстах, оскільки вони мають різне спрямування на адресата. Безумовно, образ тісно пов'язаний з ментальністю, з поняттям «концепт», що означає суб'єктивний зміст свідомого і поєднує, крім вербальних, візуальні, тактильні, слухові, смакові та інші характеристики об'єкта (тут ми цілком підтримуємо думку В. Пищальникової (Пищальникова 15)). Проте не можемо погодитися з інтерпретацією мовного образу як частини концепту, оскільки вважаємо неправомірним ототожнення понять «чуттєвий образ» (він якраз і є складником концепту) і «мовний образ»: перше є міждисциплінарним і стосується філології, психології та інших

наук, друге – тільки мовознавства. В основі концепту лежить чуттєвий образ, тоді як мовний образ є його вербальним виявом.

Важливими характеристиками мовного образу є *соціальність*, *індивідуальність* та *оцінність*, які виділяємо слідом за О. Трумко та деякими іншими вітчизняними мовознавцями (Трумко 194). Поняття «мовний образ» і «концепт» співвідносимо як дві сторони однієї медалі, вони не синонімічні, а суміжні. На нашу думку, не варто їх поєднувати в один складний термін *мовний образ-концепт* (за Л. Нікітіною, це «відтворена в мові культурно і психологічно детермінована ментальна сутність») (Никитина 98), введення якого в науковий обіг мотивують потребою експлікувати наявність і значущість образно-асоціативних, оцінних та емоційних компонентів (смислів), які передають особливості інтерпретації людиною речей і явищ, що пізнаються (Лобкова 45–46). Оскільки концепт здатний втілюватися в мові, то всі зазначені компоненти так чи так відтворюються в *мовному образі* імпліцитно або експліцитно через семантику мовних знаків та їх комбінацій, тому вважаємо, що немає потреби у створенні термінологічної комбінації *мовний образ-концепт*, яка ніби відбиває цю здатність.

Висновки та перспективи дослідження. Ідея поетичного образу та образності слова Олександра Потебні з проєкцією на національну свідомість залишається актуальною й набула подальшого розвитку в сучасних наукових студіях – лінгвокогнітивних, лінгвокультурних, дискурсивних тощо. Термін *образ* у сучасній лінгвістичній науці є одним із ключових. Зберігаючи своє традиційне тлумачення, з часом він зазнав семантичного оновлення, своєрідного «збагачення», з чим пов'язані деякі розбіжності в його використанні. Він характеризується багатозначністю, двоплановістю, соціальністю, індивідуальністю та оцінністю. Функціонуючи в різних лінгвістичних напрямках, а також в інших суміжних з лінгвістикою науках, він набув синтагматичної потужності. У лінгвістиці серед низки поширених варіантів назв найпопулярнішим є *мовний образ*; цю назву, на нашу думку, доречно використовувати в мовознавчих дослідженнях.

Поняття «образ» (найчастіше в мовознавстві йдеться про *мовний* або *словесний образ*), абстрагуючись від первинного значення, спорідненого з поетичним мовленням, набуло нових тлумачень, багатой типології та специфічних характеристик. Крім контексту, у реалізації образного потенціалу слова на перший план сьогодні виходять етнокультурні засади, ментальність, час, простір, мовна особистість реципієнта. Загалом проведений аналіз останніх досліджень дав змогу тлумачити *образ* / *мовний образ* як важливий фрагмент мовної картини світу (індивідуально-авторської, колективної та національної), своєрідне моделювання дійсності, зокрема розгалуженої системи феноменів національної культури, і водночас засіб цього моделювання. У кожного носія мови, кожного колективу під впливом екстралінгвальних чинників формується власний образ, що інтегрується в систему мовно-естетичних знаків національної культури. Аналіз мовних засобів репрезентації того чи того образу (від вузького, індивідуального бачення до ширшого, колективного) дає змогу констатувати його динаміку та окреслити його національну специфіку.

У процесі характеристики конкретного мовного образу рекомендуємо брати до уваги кілька основних аспектів: 1) його зв'язок з менталітетом носіїв мови та їхнім культурним досвідом, значення у формуванні картини світу; 2) його прагматику, що проявляється в різних ситуаціях спілкування й типах дискурсів; 3) його аксіологію, що великою мірою залежить від контексту. Аналіз образних компонентів мовного матеріалу має відбуватися обов'язково з урахуванням *екстралінгвального* контексту, який, з одного боку, зумовлює світобачення мовців, а з іншого – є його віддзеркаленням. Це сприятиме формулюванню комплексних, прозорих висновків про зміст та осмислення образу в національній мовній картині світу, а також засвідчить вплив глобалізаційних процесів на розвиток національної культури й мови. Реалізація цих рекомендацій на практиці становить перспективу подальших досліджень.

Література

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. Москва: Гнозис, 2005. 326 с.
[Alefirenko N. F. Spornyye problemy semantiki. Moskva: Gnozis, 2005. 326 s.]
2. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. *Вопросы языкознания*. 1995. № 1. С. 37–67.
[Apresyan Yu. D. Obraz cheloveka po dannym yazyka: popytka sistemnogo opisaniya. *Voprosy yazykoznaniiya*. 1995. № 1. S. 37–67]
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
[Arutyunova N. D. Yazyk i mir cheloveka. Moskva: Yazyki russkoy kultury, 1999. 896 s.]
4. Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2016. № 63. С. 242–247.
[Bavus T. Movnyi obraz yak komponent movno-natsionalnoi ta indyvidualno-avtorskoi kartyn svitu. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna*. 2016. № 63. S. 242–247]
5. Головіна В. С. Мовний образ простору у поетичному дискурсі Юрія Андруховича. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2011. Вип. 58. С. 105–107.
[Holovina V. S. Movnyi obraz prostoru u poetychnomu dyskursi Yuriiia Andrukhovycha. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*. 2011. Vyp. 58. S. 105–107]
6. Губарева Г. А. Мовний образ міста в поетичних текстах Юрія Андруховича. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2008. Вип. 24. С. 85–88.
[Hubareva H. A. Movnyi obraz mista v poetychnykh tekstakh Yuriiia Andrukhovycha. *Linhvistychni doslidzhennia: zb. nauk. prats*. Kharkiv: KhNPU im. H. S. Skovorody, 2008. Vyp. 24. S. 85–88]
7. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Т. 2. Донецьк: ДонНУ, 2012. 350 с.
[Zahnitko A. P. Slovyk suchasnoi linhvistyky: poniattia i terminy. T. 2. Donetsk: DonNU, 2012. 350 s.]
8. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 111–117.
[Kononenko V. I. Kontseptolohiia v linhvistychnomu aspekti. *Movoznavstvo*. 2006. № 2–3. S. 111–117]
9. Кудряшова М. В. Мовний образ часу в оригінальній поезії М. Зерова. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія*. 2012. Вип. 65/1014. С. 64–68.
[Kudriashova M. V. Movnyi obraz chasu v oryhinalnii poezii M. Zerova. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Ser.: Filolohiia*. 2012. Vyp. 65/1014. S. 64–68]

10. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 304 с.
[Leontyev A. N. Deyatel'nost. Soznaniye. Lichnost. Moskva: Politizdat, 1975. 304 s.]
11. Ли́ла М. Мовний образ як компонент мовної картини світу. *Теоретична і дидактична філологія. Серія: Філологія*. 2018. № 2. С. 55–65.
[Lyla M. Movnyi obraz yak komponent movnoi kartyny svitu. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Serii: Filolohiia*. 2018. № 2. S. 55–65]
12. Лисиченко Л. А., Скорбач Т. В. Мовний образ простору і психологія поета. Харків, 2001. 160 с.
[Lysychenko L. A., Skorbach T. V. Movnyi obraz prostoru i psikhologhiia poeta. Kharkiv, 2001. 160 s.]
13. Лобкова Е. В. Образ-концепт «любовь» в русской языковой картине мира: дис. ... канд. филол. наук. Омск, 2005.
[Lobkova Ye. V. Obraz-kontsept «lyubov» v russkoy yazykovoy kartine mira: dis. ... kand. filol. nauk. Omsk, 2005]
14. Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос. Москва: Мысль, 1993. 958 с.
[Losev A. F. Bytiye. Imya. Kosmos. Moskva: Mysl, 1993. 958 s.]
15. Мельник Т. Образність як психологічна категорія. *Горизонты образования*. 2003. № 1. С. 50–56.
[Melnyk T. Obraznist yak psikhologichna katehoriia. *Gorizonty obrazovaniya*. 2003. № 1. S. 50–56]
16. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И. и др. Стилистика английского языка. Киев: Вища шк., 1991. 272 с.
[Morokhovskiy A. N., Vorobyeva O. P., Likhosherst N. I. i dr. Stilistika angliyskogo yazyka. Kiyeu: Vishcha shk., 1991. 272 s.]
17. Нагель В. В. Різновиди оцінки як лінгвістичної категорії. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2007. № 6. С. 103–110.
[Nahel V. V. Riznovydy otsinky yak linhvistychnoi katehorii. *Doslidzhennia z leksykolohii i hramatyky ukrainskoi movy*. 2007. № 6. S. 103–110]
18. Никитина Л. Б. Языковой образ-концепт: о природе сложного термина. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2011. Вып. 57/24(239). С. 97–99.
[Nikitina L. B. Yazykovoy obraz-kontsept: o prirode slozhnogo termina. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya. Iskusstvovedeniye*. 2011. Vyp. 57/24(239). S. 97–99]
19. Новая философская энциклопедия: в 4-х т. Ин-т философии РАН. Москва: Мысль, 2001. Т. 3. 692 с.
[Novaya filosofskaya entsiklopediya: v 4-x t. In-t filosofii RAN. Moskva: Mysl, 2001. T. 3. 692 s.]
20. Одинцова М. П. Образы человека пространства в языковой картине мира и в русской поэтической речи. *Художественный текст: единицы и уровни организации*. Омск, 1991. С. 63–69.
[Odintsova M. P. Obrazy cheloveka prostranstva v yazykovoy kartine mira i v russkoy poeticheskoy rechi. *Khudozhestvennyy tekst: yedinitsy i urovni organizatsii*. Omsk, 1991. S. 63–69]
21. Опарина Е. О. Введение. Языковой образ с позиций когнитивно-дискурсивной парадигмы. *Языковой образ в коммуникации*. 2017. 152 с.
[Oparina Ye. O. Vvedeniye. Yazykovoy obraz s pozitsiy kognitivno-diskursivnoy paradigmy. *Yazykovoy obraz v kommunikatsii*. 2017. 152 s.]
22. Пищальникова В. А. Интеграция лингвистических дисциплин как объективная необходимость развития современного языковедения. *Языковое бытие человека и этноса: психолингвистический и когнитивный аспекты*. 2003. С. 3–16.
[Pishchalnikova V. A. Integratsiya lingvisticheskikh distsiplin kak obyektivnaya neobkhodimost razvitiya sovremennogo yazykovedeniya. *Yazykovoye bytiye cheloveka i etnosa: psikholingvisticheskii i kognitivnyy aspekty*. 2003. S. 3–16]

23. Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Москва: Наука, 1990. 285 с.
[Potebnya A. A. Iz zapisok po teorii slovesnosti. Moskva: Nauka, 1990. 285 s.]
24. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. Москва, 1976. 616 с.
[Potebnya A. A. Estetika i poetika. Moskva, 1976. 616 s.]
25. Потебня О. О. Думка і мова. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки*. Львів: Літопис, 1996. 634 с.
[Potebnia O. O. Dumka i mova. Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky. Lviv: Litopys, 1996. 634 s.]
26. Раренко М. Б. Исследования языкового образа политика. *Языковой образ в коммуникации*. 2017. С. 100–120.
[Rarenko M. B. Issledovaniya yazykovogo obraza politika. Yazykovoy obraz v kommunikatsii. 2017. S. 100–120]
27. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Москва: АН СССР, 1957. 330 с.
[Rubinshteyn S. L. Bytiye i soznaniye. Moskva: AN SSSR, 1957. 330 s.]
28. Ронжина Я. Н. Языковой образ как единица анализа и интерпретации смысла художественного текста. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2009. Вып. 38/39(177). С. 131–136.
[Ronzhina Ya. N. Yazykovoy obraz kak yedinita analiza i interpretatsii smysla khudozhestvennogo teksta. Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya. Iskuststvedeniye. 2009. Vyp. 38/39(177). S. 131–136]
29. Серебрянська І. М. Освіта в Україні: спостереження крізь призму мовної картини світу. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2018. 416 с.
[Serebrianska I. M. Osvita v Ukraini: sposterezhennia kriz pryzmu movnoi kartyny svitu. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S., 2018. 416 s.]
30. Трумко О. Мовний образ батька в художньому дискурсі І. Франка. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. № 16. С. 193–199.
[Trumko O. Movnyi obraz batka v khudozhnomu dyskursi I. Franka. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 2016. № 16. S. 193–199]
31. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук, Є. К. Бистрицький та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
[Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / red. V. I. Shynkaruk, Ye. K. Bystrytskyi ta in. Kyiv: Abrys, 2002. 742 s.]
32. Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі (на прикладах творів Френка Перетті). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2015. № 2/18. С. 190–194.
[Khabotniakova P. S. Koreliatsiia poniat «obraz», «symvol» ta «obraz-symvol» u suchasniy linhvistychnii paradyhmi (na prykladakh tvoriv Frenka Peretti). Visnyk KNLU. Seriiia Filolohiia. 2015. № 2/18. S. 190–194]
33. Черевченко О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри. Умань: ВІЗАВІ, 2012. 235 с.
[Cherevchenko O. M. Linhvistychni aspekty analizu poetychnoho tekstu: neoklasychni vymiry. Uman: VIZAVI, 2012. 235 s.]
34. Черемська О. С., Ходарева І. М. Засоби вербалізації мовного образу любові в історичних романах П. Загребельного. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. № 53. С. 265–268.
[Cheremaska O. S., Khodarieva I. M. Zasoby verbalizatsii movnoho obrazu liubovi v istorychnykh romanakh P. Zahrebelnoho. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia: Filolohichna. 2015. № 53. S. 265–268]
35. Шленьова М. Г. Мовний образ дороги в поезії В. Голобородька. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. № 39. 2013. С. 218–220.
[Shlenova M. H. Movnyi obraz dorohy v poezii V. Holoborodka. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia: Filolohichna. № 39. 2013. S. 218–220]

36. Щепанська Х. А. Мовний образ, концепт, вербальний символ та їх функціонування в художньому тексті. *Лінгвістичні дослідження*. 2012. № 33. С. 66–71.
[Shchepanska Kh. A. Movnyi obraz, kontsept, verbalnyi symbol ta yikh funktsionuvannia v khudozhnomu teksti. *Linhvistychni doslidzhennia*. 2012. № 33. S. 66–71]

DYNAMICS OF THE TERM IMAGE: FROM OLEXANDER POTEBNIA TO MODERN LINGUISTIC INTERPRETATION

Irina Serebrianska

Department of Applied Linguistics, Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn, Ukraine.

Abstract

Background: The problem of using semantically updated terms of classical linguistics, taking into account their traditional interpretation and qualification, is relevant in the context of dynamic processes in modern science and society. Among them, there is the term *image* – popular not only in linguistics but in other fields. Its semantic content has undergone significant changes over time, which have affected the interpretation of the concept.

Purpose: The purpose of the article is to trace the dynamics in the meaning of the term *image* and the corresponding concept, to find out its status in modern linguistics, to give recommendations for its use. The material for the analysis is modern linguistic works, in which the term functions.

Results: The idea of the poetic image of O. Potebnya with a projection on the national consciousness is still relevant and has been further developed in modern scientific studies – linguocognitive, linguocultural, discursive, etc. The term *image* is one of the key ones in modern linguistics. Maintaining its traditional interpretation, over time it has undergone a semantic renewal. Its characteristics is ambiguity, dichotomy, sociality, individuality, and value. Functioning in various linguistic directions, as well as in other sciences, it gained syntagmatic power. Among a number of new names in linguistics, the most popular is the *language image*.

Discussion: In the process of characterization of a particular language image, we recommend to take into account several main aspects: 1) its connection with the mentality of native speakers and their cultural experience, the role in shaping the picture of the world; 2) its pragmatics, which is manifested in different situations of communication and types of discourses; 3) its axiology, which largely depends on the context. The analysis of the figurative components of the language material must take into account the extralingual context, which, on the one hand, determines the worldview of the speakers, and on the other is a reflection of it.

Keywords: image, language image, language picture of the world, O. Potebnya.

Vitae

Irina Serebrianska is Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Applied Linguistics, Nizhyn Mykola Gogol State University (Ukraine). Her areas of research interests include cognitive linguistics, discourse science, linguocultural studies, media language.

Correspondence: serebryanska@ukr.net

Надійшла до редакції 08 квітня 2022 року
Рекомендована до друку 23 квітня 2022 року